

УДК 378.147:355.48

DOI 10.31654/2663-4902-2024-PP-1-76-82

Вайнтрауб М. А.

доктор педагогічних наук,
професор кафедри теорії і методики професійної підготовки
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
vainmark2014@gmail.com
orcid.org/0000-0002-2701-7094

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Стаття присвячена проблемі професійної підготовки студентів у середовищі закладу вищої освіти в умовах воєнного стану. Обґрунтовано актуальність і необхідність формування у студентів культуру безпеки життя, здоров'я, охорони праці, поведінку в надзвичайних ситуаціях, зокрема в умовах воєнного стану; розвивати педагогічні умови та технології навчання: кейс-технології, веб-квест, віртуальні, імітаційно-ігрового навчання, технології дистанційного навчання.

Розроблена модель професійної підготовки студентів у середовищі закладу вищої освіти в умовах воєнного стану. Розглянуто складові цієї моделі. Найбільш детально розглянуто педагогічні умови. Розроблено граф взаємозв'язку педагогічних умов, що відображає відповідні умови.

Акцентовано увагу на зміст педагогічних умов та якостях, що сприяють успішному опануванню у студентів результатів навчання при опануванні інтегральної компетентності, зокрема, загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей. Серед перспективних підходів з найменшими матеріальними та часовими витратами, а також безпекою під час війни зарекомендували себе підходи: з використанням платформ Zoom та Classroom у дистанційному режимі; віртуальної присутності, що реалізується за допомогою інтернет-конференцій; форумів; технологій teams, zoom, skype); з сучасними цифровими технологіями і ресурсами соціальних мереж; при розміщенні навчального контенту у системі moodle з присутніми змістовими компонентами (науково-методичні комплекси, методи, форми, технології з відповідними випробувальними тестами для перевірки і самоперевірки тем тощо).

Результат цієї моделі допомагає простежити та встановити сучасні критерії професійної підготовки у майбутніх фахівців в умовах воєнного стану у майбутньому. Виведено залежності між педагогічними умовами формування результатів навчання у вигляді графа.

Ключові слова: професійна підготовка, студент, технологічна освіта, заклад вищої освіти, транспортна галузь, охорона праці, воєнний стан.

Постановка проблеми. Запровадження воєнного стану в нашій країні 24 лютого 2022 року у зв'язку військовою агресією Російської Федерації проти України стало викликом для всіх галузей діяльності, зокрема й освітньої.

У воєнний час зусиллями територіальної оборони, збройними силами України, адміністрації територіальних громад, Міністерства освіти і науки України створюються безпечні умови для здобуття освіти, зокрема вищої. У зв'язку з цим в закладах вищої освіти (ЗВО) по-можливості крім очного, забезпечується дистанційне й очно-дистанційне навчання; коригуються організація навчального процесу та вступна компанія, здійснюється гуманітарна та інші допомоги з метою доступності і безперервності навчання, змінюється графік проходження практик тощо. Одна з цих допомог – надання

психологічної підтримки студентам та співробітникам ЗВО внаслідок воєнних дій, що відбувається на всій території України. У цьому контексті викладачам і іншим педагогічним працівникам ЗВО, зокрема студентам, вкрай необхідно володіти: безпековими заходами в процесі освітнього процесу, культурою безпеки життя, здоров'я, охорони праці, інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) вимушеного дистанційного навчання, поведінки в надзвичайних ситуаціях, зокрема в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі професійної підготовки студентів ЗВО в умовах війни приділяло чимало дослідників. Серед них слід підкреслити М. Савицького [6]. Микола Савицький ініціював втілення освітніх форумів для знаходження спільних рішень щодо організації освітнього процесу в умовах війни, зокрема при евакуації частини студентів і викладачів, мобілізації стейкхолдерів, активному волонтерстві викладачів і студентів тощо.

Дистанційному та очному навчанню, їхнім перевагам та наслідкам в умовах воєнного стану приділили увагу І. Діордіца, Н. Родінова й М. Червоній [5]. Шляхам зниження ризиків від психологічних травм та цивільної безпеки під час війни дослідив Н. Гончарук [4].

Покращенню умов праці в умовах воєнного стану, зокрема підвищенню інформаційної безпеки приділили увагу також науковці: О. Березюк, І. Дідур, Є. Євтушенко та багато інших.

Однак професійній підготовці студентів у середовищі закладу вищої освіти в умовах воєнного стану не було приділено належної уваги.

Метою статті є визначення і обґрунтування складових професійної підготовки студентів у середовищі закладу вищої освіти в умовах воєнного стану.

Професійна підготовка студентів ЗВО, зокрема з охорони праці, технологічної освіти, транспортної галузі й логістики, вимагає адаптації, зміни у зв'язку з війною. Ці зміни мають бути спрямовані на забезпечення: безпеки студентів та науково-педагогічних працівників ЗВО; доступу до навчання в онлайн форматі; організації освітнього процесу студентів; додаткової консультації; психологічну та іншу підтримку.

Як показала практика роботи в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі на базі кафедр теорії та методики професійної підготовки, методики технологічної освіти та комп'ютерної графіки (під час професійної підготовки майбутніх фахівців з охорони праці, середньої освіти (трудового навчання та технологій), а також на базі навчально-наукового центру ННЦ ІПТО НАПН України (під час професійної підготовки майбутніх фахівців з: транспортної галузі), сформованість у студентів результатів навчання на основі оволодіння інтегральної компетентності, загальними та спеціальними (фаховими, предметними) компетентностями, залежить від складових, зображених на Рис. 1 у вигляді моделі професійної підготовки студентів ЗВО в умовах воєнного стану.

Розглянемо ці складові, детальніше зупинимось на відповідних педагогічних умовах.

Організація онлайн-навчання передбачає забезпечення доступу через використання відповідних платформ і інструментів.

Як показала практика роботи в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі, ННЦ ІПТО НАПН України, перевага дистанційного навчання в умовах воєнного стану включає: ефективні управлінські рішення щодо організації освітнього процесу, оптимізацію процесу обміну інформацією, зменшення обсягу роботи адміністрації в системі вищої освіти [2]. В цьому плані позитивно себе показали відкриті online-ресурси, комунікаційні сервіси інтернету, smart-комплекси дисциплін з включенням цифрового відеозапису, використання каналів соціальних мереж для спілкування, впровадження віртуальної реальності, індивідуальної освітньої траєкторії студента [2].

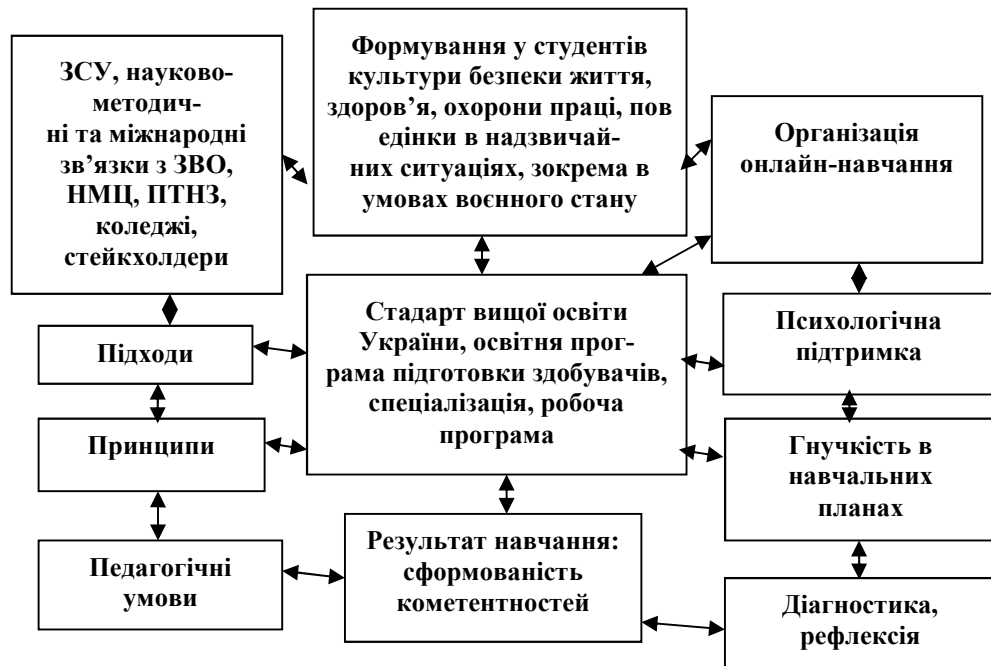

Рис. 1. Модель професійної підготовки студентів ЗВО в умовах воєнного стану

Серед перспективних підходів з найменшими матеріальними та часовими витратами, а також безпекою під час війни зарекомендували себе підходи: з використанням платформ Zoom та Classroom у дистанційному режимі; віртуальної присутності, що реалізується за допомогою інтернет-конференцій; форумів; технологій (наприклад, teams, zoom, skype); з сучасними цифровими технологіями і ресурсами соціальних мережів; при розміщенні навчального контенту у системі MOODLE (в якій присутні змістові компоненти – науково-методичні комплекси, методи, форми, технології з відповідними випробувальними тестами для перевірки і самоперевірки тем).

Використання інших підходів, принципів, методів, форм в небезпечних умовах розглянуто автором в роботі [1].

Організація онлайн-навчання передбачає забезпечення доступу через використання відповідних платформ і інструментів.

Формування у студентів культури безпеки життя, здоров'я, охорони праці, поведінки в надзвичайних ситуаціях в умовах воєнного стану сприяють описані автором підходи по формуванню культури безпеки професійної діяльності (екологічний, геофізичний, медико-біологічний, алгоритмічний, стратегічний, інформаційний, контекстний, синергетичний, гендерний, блокова практика) [1].

Серед форм навчання (очна, очно-дистанційна, дистанційна) під час війни зарекомендувала себе безпекова дистанційна форма навчання. Під час очної форми навчання повітряні тривоги, наприклад, гальмують освітній процес внаслідок необхідності припиняти заняття і йти всім в укриття.

Гнучкість в навчальних планах передбачає зміну а адаптацію навчальних програм, практик у зв'язку з можливими перешодами, можуть виникнути через воєнний конфлікт та руйнування.

Співпраця з ішими партнерами-організаціями, зокрема, з науково-методичними та міжнародні зв'язками з ЗВО, НМЦ, ПТНЗ, коледжами, стейкхолдерами тощо, а також ЗСУ, дозволить надати гуманітарну допомогу та підтримку студентам та співробітникам ЗВО у важких умовах.

До складу педагогічних умов формування компетентностей входять:

–(М) – розвиток мотивуваційної готовності студентів до опанування компетентностей

- (Ці) – Ціннісні орієнтації особистості студента
- (МД) – Моральні і духовні якості студента, академічна дорочесність
- (ОЯ) – Особистісні якості студента
- (Як) – Якість попередньої підготовки студента
- (Зд) – Здатності до опанування спеціальності, відповідних компетентностей
- (ТЗ) – Опанування теоретичними знаннями під час професійної підготовки
- (ТП) – Опанування практичними вміннями під час професійної підготовки
- (ІКТ) – Опанування ІКТ в усіх ланках навчально-виховного процесу
- (ІКД) – Опанування ІКТ, зокрема цифрових технологій в творчій, дослідницькій діяльності
- (РКЯ) – Розвиток комунікативних якостей під час професійної підготовки та проходження практики
- (РК) – Розвиток культури в освітньому середовищі
- (ОБ) – Оволодіння безпековими заходами в процесі освітнього процесу
- (РП) – Розвиток патріотизму
- (Р) – Здатність до рефлексії діагностики і відповідного коригування сформованих компетентностей
- (ІС) – Здатність до індивідуальної освітньої траєкторії, самостійності й самореалізації.

Взаємозв'язок між цими вимогами показано на Рис.2.

Як показала практика роботи зі студентами на кафедрах: теорії та методики професійної підготовки, методики технологічної освіти та комп'ютерної графіки Університету Григорія Сковороди в Переяславі, а також на базі навчально-наукового центру ННЦ ІПТО НАПН України (під час професійної підготовки майбутніх фахівців з :транспортної галузі), найкращий результат по формуванню компетентностей у студентів ЗВО в умовах воєнного стану досягається у випадку, коли педагогічні умови доповнюють одна одну, працюють у взаємозв'язку.

Граф відображає відповідні педагогічні умови щодо професійної підготовки студентів ЗВО в умовах воєнного стану. Він складається з 8 вершин (кожна з яких має дві споріднені умови), пов'язаних між собою стрілками, що відображають взаємозалежність педагогічних умов. Розглянемо детальніше найбільш вагомі з них.

Розвиток мотиваційної готовності студентів до опанування компетентностей (М) – одна з важливих педагогічних умов формування компетентностей у студентів під час професійної підготовки.

Загальновідомо, що проблема мотивації у освітньому середовищі є однією з головних у педагогіці.

Опанування ІКТ в усіх ланках навчально-виховного процесу (ІКТ) формує навичку використання інформаційних технологій, серед яких розглядаються сучасні цифрові інструменти, інформаційні технології та ресурси у професійній, інноваційній та дослідницькій діяльності, здатність здійснювати освітній процес з використанням різних форм, видів, методів, засобів та технологій навчання [2].

Розвиток культури в освітньому середовищі (РК) дозволяє ефективно формувати комунікаційну стратегію, здійснювати ділову комунікацію і обґрунтовувати свої думки, вести професійну дискусію, обирати оптимальну стратегію колективної діяльності, міжособистісного спілкування та взаємодії для реалізації своїх та комплексних проєктів з урахуванням етичних, правових, соціальних, економічних та інших аспектів.

Здатність до індивідуальної освітньої траєкторії, самостійності й самореалізації (ІС) враховує здібності, здатності, інтереси, потреби, можливості та досвід. Це передбачає вибір видів та форм навчання, навчальних дисциплін, методів та засобів. В ЗВО така траєкторія реалізується через індивідуальний навчальний план студентів та неформальну освіту. Індивідуальний навчальний план здобувачів вищої освіти містить, як правило, перелік освітніх компонентів за вибором в обсязі, що становить

25 % від загальної кількості кредитів ЄКТС. Вибіркові освітні компоненти, рекомендовані для вивчення, формуються в загальноуніверситетський каталог вибіркових компонентів окремо для кожного рівня вищої освіти.

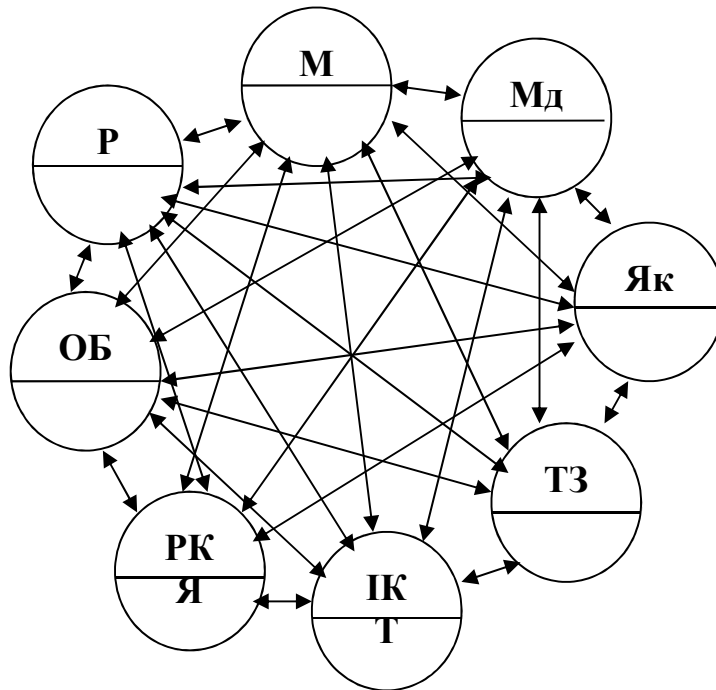

Рис. 2. Граф зв'язків між педагогічними умовами професійної підготовки студентів ЗВО в умовах воєнного стану

Розвиток комунікативних якостей під час професійної підготовки та проходження практики (РКЯ) відбувається упродовж всього періоду навчання у ЗВО і передбачає формування соціальних навичок: комунікації, здатність діяти соціально відповідально та свідомо, здатність до міжособистісної взаємодії, етичність у стосунках, креативність, бути успішними у професійній діяльності, які забезпечуються програмними результатами навчання.

Висновки. Обґрунтовано актуальність і необхідність формувати у студентів культури безпеки життя, здоров'я, охорони праці, поведінки в надзвичайних ситуаціях, зокрема в умовах воєнного стану; розвивати педагогічні умови та технології навчання: Розроблено модель професійної підготовки студентів ЗВО в умовах воєнного стану. Розглянуто складові цієї моделі. Найбільш детально розглянуто педагогічні умови. Розроблено граф взаємозв'язку педагогічних умов, що відображає відповідні умови.

Запропонований матеріал буде цікавий викладачам закладів передвищої та вищої освіти у галузях: транспортної, професійної та технологічної освіти.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямку є розробки моделі, яка передбачає нові складові професійної підготовки студентів закладів вищої освіти в умовах воєнного стану.

Література

1. Вайнтрауб М. А. Сучасні підходи до формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх фахівців з охорони праці. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies. Професійна освіта: методологія, теорія та технології*: зб. наук. праць. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний вищий навчальний заклад імені Григорія Сковороди». Переяслав: Домбровська Я. М., 2020. Вип. 12. С. 28–39.
2. Вайнтрауб М. А. Організація ефективного використання ІКТ у закладах вищої освіти України під час пандемії. *Наукові записки*. Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул,

Н. С. Савченко та ін. Вип. 196. Серія «Педагогічні науки». Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. С. 14–17.

3. Вайнтрауб М. А. Формування культури безпеки життєдіяльності в закладах вищої освіти. *Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України*: збірник матеріалів ІХ Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023.

4. Гончарук Н. Л. Наслідки сучасних воєн. *Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України*: матеріали ІХ Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 51–53. URL: <https://drive.google.com/file/d/1LyGS4FwTAJ2JtpVtQPbPrd4dsY9kvncV/view>

5. Діордіца І., Родінова Н., Червоний М. Особливості дистанційного навчання студентів в умовах воєнного стану. *Перспективи та інновації науки*. 2022. DOI:10.52058/2786-4952-2022-4(9)-285-296.

6. Savytskiy M., Bordun M., Spyrudonenkov V. The Sustainable Design of the Greenhouse by Criteria of Heat Losses and Solar Heat Gains. *Scientific Conference EcoComfort and Current Issues*, 2020. С. 1–5. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=ZMs7FvYAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=ZMs7FvYAAAAJ:bkKuixW_xMkC

References

1. Vaintraub, M.A. (2020). Suchasni pidkhody do formuvannia kultury bezpeky profesiinoi diialnosti u maibutnikh fakhivtsiv z okhorony pratsi [Modern approaches to the formation of a culture of occupational safety among future labor protection specialists]. *Profesiina osvita: metodolohiia, teoriia ta tekhnolohii – Professional Education: Methodology, Theory and Technologies*. Issue 12. P. 28. Pereiaslav: Dombrovska Ya. M. [in Ukrainian].

2. Vaintraub, M.A. (2021). Orhanizatsiia efektyvnoho vykorystannia IKT u zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy pid chas pandemii [Organization of the effective use of ICT in higher education institutions of Ukraine during the pandemic]. *Naukovi zapysky – Proceedings*. Issue 196. P. 14–17 Kropyvnytskyi: RVV TsDPU im. V. Vynnychenka [in Ukrainian].

3. Vaintraub, M.A. (2023). Formuvannia kultury bezpeky zhyttiediialnosti v zakladakh vyshchoi osvity [Formation of a culture of life safety in institutions of higher education]. *Problemy tsyvilnoho zakhystu naseleння ta bezpeky zhyttiediialnosti: suchasni realii Ukrainy – Problems of civil protection of the population and life safety*. Kyiv: UDU imeni Mykhaila Drahomanova [in Ukrainian].

4. Honcharuk, N.L. (2023). Naslidky suchasnykh voien [Consequences of modern wars]. *Problemy tsyvilnoho zakhystu naseleння ta bezpeky zhyttiediialnosti: suchasni realii Ukrainy – Problems of civil protection of the population and life safety: modern realities of Ukraine*. Kyiv: UDU imeni Mykhaila Drahomanova. URL: <https://drive.google.com/file/d/1LyGS4FwTAJ2JtpVtQPbPrd4dsY9kvncV/view> [in Ukrainian].

5. Diorditsa, I., Rodinova, N. & Chervonii, M. (2022). Osoblyvosti dystantsiinoho navchannia studentiv v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of distance learning of students in the conditions of martial law]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky – Perspectives and innovations of science* [in Ukrainian].

6. Savytskiy M., Bordun M., Spyrudonenkov V. (2020). The Sustainable Design of the Greenhouse by Criteria of Heat Losses and Solar Heat Gains. *Scientific Conference EcoComfort and Current Issues*. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=ZMs7FvYAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=ZMs7FvYAAAAJ:bkKuixW_xMkC [in English].

Vaintraub M.

Doctor of Pedagogy (DSc),
Professor of the Department of theory and methods of professional training
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
vainmark2014@gmail.com
orcid.org/0000-0002-2701-7094

PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

The article is devoted to the problem of professional training of students in the environment of a higher education institution under martial law. The relevance and necessity of forming students' culture of life safety, health, labor protection, and behavior in emergency situations, in particular, in conditions of martial law, is emphasized; to promote pedagogical conditions and learning technologies: case technologies, web quests, virtual, simulation-game learning, distance learning technologies.

The model of professional training of students in the institution of higher education in the conditions of martial law was developed. The components of this model are reviewed. Pedagogical conditions are considered in the most detail. A graph of the relationship of pedagogical conditions, which reflects the corresponding conditions, was developed. Pedagogical conditions for the formation of competencies include: the development of motivational readiness of students to master competencies, value orientations of the student's personality, moral and spiritual qualities of the student, academic integrity, personal qualities of the student, the quality of the student's preliminary training, the ability to master the specialty, relevant competencies, mastery of theoretical knowledge during professional training, mastering practical skills during professional training, mastering of information and communication technologies in all aspects of the educational process, mastering of information and communication technologies in creative and research activities, development of communication skills during professional training and practice, development of culture in the educational environment, mastering of safety measures in the educational process, development patriotism, the ability to reflect on the diagnosis and appropriate copying of the formed competences, the ability to individual educational trajectory, independence and self-realization.

Emphasis is placed on the content of pedagogical conditions and qualities that contribute to students' successful mastery of learning outcomes when mastering integral competence, in particular, general and special (professional, subject) competences.

The result of this model helps to maintain and establish modern standards of professional training for future specialists under martial law conditions in the future.

Dependencies between pedagogical conditions for the formation of learning outcomes are derived in the form of a graph.

Key words: professional training, student, technological education, higher education institution, transport industry, labor protection, martial law.